

Ondermijning vormt betonrot in fundamenteën samenleving

Ondermijning door georganiseerde criminaliteit tast op sluipende en vaak onzichtbare wijze de democratische rechtsstaat aan en vormt een dreiging voor de nationale veiligheid. Het grootste gevaar daarbij is dat de rol van georganiseerde criminaliteit in de Nederlandse samenleving toeneemt, terwijl de samenleving door eigen kwetsbaarheden steeds meer grip verliest. Dit is te lezen in het eerste Dreigingsbeeld Ondermijning Nederland dat door het Strategisch Centrum Ondermijnende Criminaliteit (SKC-OC) eind mei 2026 is gepubliceerd.

Nederland onder druk door 5 dreigingen

De rol van georganiseerde criminaliteit neemt toe doordat criminele samenwerkingsverbanden (CSV's) voorzien in maatschappelijke behoeften, door betrokkenheid van burgers en bedrijven bij illegale activiteiten, door beïnvloeding van besluitvorming en taakuitoefening en doordat illegale opbrengsten een weg vinden in onze economie. Activiteiten van CSV's kunnen bovendien verweven raken met die van statelijke of ideologisch gedreven actoren. Er ontstaat dan een zichzelf versterkend proces. CSV's vergroten zo hun invloed en macht in economische sectoren en wijken, ze worden steeds ongrijpbaarder voor toezicht, opsporing en vervolging, ze vergaren grote fortuinen en steeds meer burgers en organisaties raken betrokken bij criminele activiteiten. Besluitvorming en taakuitvoering worden steeds meer direct of indirect beïnvloed door CSV's, bijvoorbeeld door een voortdurende dreiging van geweld. Er zijn zorgelijke voorbeelden van geweldsgebruik in Nederland, waaronder de moordaanslag op de broer van een kroongetuige, advocaat Wiersum en Peter R. de Vries.

Ondermijning is dreiging voor nationale veiligheid

Ondermijning is een dreiging voor de nationale veiligheid. Het gaat daarbij vooral om aantasting van de veiligheidsbelangen economische veiligheid en sociale en politieke stabiliteit. Ondermijning leidt ook tot ecologische schade en tast de internationale reputatie van Nederland aan. Ondermijnende activiteiten leiden bijvoorbeeld tot economische schade doordat ze de vitaliteit van en het vertrouwen in economische infrastructuren aantasten. Denk daarbij aan verstoring van de marktwerking door misbruik van rechtspersonen, criminele investeringen in winkels of in woningen met prijsstijgingen als gevolg. Bonafide burgers en bedrijven voelen zich hierdoor benadeeld en het tast het gevoel van rechtvaardigheid en vertrouwen in de economie aan. Ondermijnende activiteiten tasten ook het politiek-bestuurlijke functioneren aan en het vertrouwen daarin. Door bijvoorbeeld corruptie en de voortdurende dreiging van geweld, kunnen besluitvorming en taakuitoefening beïnvloed raken. Wanneer CSV's een machtspositie hebben in wijken, verliest de overheid zeggenschap over het eigen grondgebied. Sociale schade ontstaat wanneer ondermijnende activiteiten het vertrouwen aantasten van burgers in de overheid en in elkaar. Ze zijn ook van invloed op de veiligheid die burgers ervaren. Inmenging in amateursportverenigingen door sponsoring is een voorbeeld van ondermijnende activiteiten die leiden tot sociale schade. Daardoor krijgen CSV's bestuurlijke invloed, invloed op wijken en jongeren en kunnen zij de faciliteiten van de sportverenigingen misbruiken voor criminele activiteiten.

Samenleving verliest grip door (systeem)kwetsbaarheden

Allerlei systeemkwetsbaarheden bieden ieder op zich, maar vooral in samenhang kansen voor criminaliteit. Criminelen benutten maximaal zwakke plekken in onze samenleving, bedrijfssectoren en wijken en onder kwetsbare burgers, maar ook in wet- en regelgeving en de aanpak van de overheid. Ook overheidsbeleid kan criminelen onbedoeld in de kaart spelen. Voorbeelden zijn misbruik(mogelijkheden) van subsidies, het verlagen van drempels voor de oprichting van rechtspersonen of het privatiseren of liberaliseren van bepaalde markten zonder de eventuele criminaliteitsrisico's te monitoren. Dat kan onder meer leiden tot stevig misbruik van overheidsgeld zoals we zien met zorgfraude in de zorgsector.

Er bestaat een spanningsveld tussen de wendbaarheid van georganiseerde criminaliteit en beperkingen in de aanpak daarvan. Daar waar CSV's strategisch of opportunistisch inspelen op ontwikkelingen, mogelijkheden en risico's, zijn er beperkingen in de aanpak als het gaat om het anticiperend vermogen, het vroegtijdig ontdekken van ondermijnende activiteiten en het snel reageren als bijvoorbeeld een nieuwe witwasvorm opduikt. Zo is gebleken dat criminelen op grote schaal misbruik maken van rechtspersonen, maar dat het vroegtijdig ontdekken van misbruik daarvan en daarop reageren, allerlei complicaties kent en lange tijd kan duren.

CSV's gebruiken Nederlandse infrastructuur

Het spreken over boven-en onderwereld suggereert dat de twee gescheiden werelden zijn, maar de werkelijkheid is diffuus. Er bestaan immers complexe en dynamische verbindingen tussen georganiseerde criminaliteit en de samenleving. CSV's gebruiken potentieel alle Nederlandse infrastructuur die ook aantrekkelijk zijn voor legale bedrijven. Denk aan de mainports of de financiële en juridische sector in Nederland, maar zeker ook aan jongeren die tijdens het online spelen van spellen benaderd worden door criminelen voor criminele hand- en spandiensten. Daarbij is eerder de vraag welke infrastructuur niet worden misbruikt, dan welke wel. Niet alleen kwetsbare personen raken betrokken, maar ook personen waarvan je dat niet zou verwachten. Een hang naar snel rijk worden en eigen gewin spelen daarbij zeker een rol. Bovendien komt de vraag naar illegale producten of diensten veelal vanuit de samenleving. Ook profiteren niet alleen criminelen van bijvoorbeeld fraude of de handel in illegale producten: ook anderen pakken een graantje mee.

Tot slot

Ondernijning door georganiseerde criminaliteit is een zogeheten wicked problem, een probleem dat zich kenmerkt door complexiteit, onzekerheid en conflicterende waarden. Ondernijning raakt iedereen. Vele factoren zijn van invloed, en ook nog eens verschillend per geografisch gebied en omstandigheden. Dat maakt een aanpak niet eenvoudig en de problematiek sluit niet naadloos aan bij verantwoordelijkheden en bevoegdheden van specifieke overheids- of publieke organisaties.

Het DON biedt aangrijpingspunten om meer holistisch naar ondernijning te kijken én vanuit het perspectief van de samenleving in plaats van alleen het perspectief van georganiseerde criminaliteit en de justitiële keten. Het DON kan zo niet alleen bijdragen aan de ontwikkeling van preventieve maatregelen, maar ook aan het vroegtijdig signaleren of aanpakken om zo de schade aan de samenleving te beperken.

Voor meer informatie: zie <https://skc-oc.nl/skc-publiceert-eerste-dreigingsbeeld-ondermijning-nederland/> of mail ons naar: info@skc-oc.nl.